

Skyddsombuds- undersökning 2019

Cecilia Berggren

Oktober 2019

Sammanfattning

- Den psykosociala arbetsmiljön upplevs som sämre än den fysiska arbetsmiljön i både detalj- och partihandeln. 47 % av skyddsombuden har svarat att den psykosociala arbetsmiljön är dålig, och 31 % att den fysiska arbetsmiljön är dålig. Arbetsgivarens kunskaper är också sämre vad gäller risker i den psykosociala arbetsmiljön jämfört med den fysiska. 52 % menar att arbetsgivarnas kunskaper om risker i den psykosociala arbetsmiljön är dåliga, jämfört med 35 % som anser att arbetsgivarnas kunskaper om risker i den fysiska arbetsmiljön är dåliga. Skyddsombuden i partihandeln svarar genomgående att arbetsmiljöproblem förekommer i högre utsträckning, liksom att arbetsgivarnas kunskaper är sämre, än i handeln totalt sett.
- Det största arbetsmiljöproblemet som skyddsombuden lyfter är den höga arbetsbelastningen. Hälften av skyddsombuden menar att detta arbetsmiljöproblem förekommer i ganska hög eller hög utsträckning på deras arbetsplatser. Övriga vanligt förekommande problem i den psykosociala arbetsmiljön är dålig schemaläggning och bemanningsplanering samt dåligt ledarskap. I den fysiska arbetsmiljön är de största problemen tunga och repetitiva arbeten.
- Resultaten från enkäten visar på ett tydligt samband mellan dålig arbetsmiljö och osäkra anställningar. Arbetsmiljöproblem förekommer i betydligt högre utsträckning på arbetsplatser med en hög grad av tidsbegränsat anställda. Detta leder till ökad stressrelaterad ohälsa. På arbetsplatser med en hög andel visstidsanställda svarar 48 % av skyddsombuden att sjukskrivningar på grund av stressrelaterad ohälsa förekommer i hög utsträckning. På arbetsplatser med en låg andel visstidsanställda är motsvarande siffra 20 %.
- 64 % av skyddsombuden har svarat att systematiskt arbetsmiljöarbete (SAM) förekommer på arbetsplatsen, och ungefär hälften uppger att de är delaktiga i t ex riskbedömningar innan större förändringar genomförs på arbetsplatsen. I detaljhandeln förekommer SAM i lägre utsträckning. Skyddsombuden där är också i lägre grad delaktiga innan förändringar genomförs.
- 57 % menar att de inte får någon tid alls alternativt inte tillräckligt med tid till sitt uppdrag som skyddsombud. I detaljhandeln har skyddsombuden minst tid till uppdraget, över en fjärdedel av dem menar att de inte får någon tid alls.
- 83 % av skyddsombuden uppger att de har gått en grundläggande arbetsmiljöutbildning. I detaljhandeln är siffran något lägre och i partihandeln något högre.

Bakgrund och metod

Under hösten 2019 genomfördes en enkätundersökning till Handels skyddsombud. Enkäten skickades ut den 17 september till samtliga registrerade skyddsombud i Handels med en e-postadress och låg öppen fram till 4 oktober. Totalt nådde enkäten 3040 skyddsombud varav 902 svarade, det vill säga en svarsfrekvens på 30 procent.

I undersökningen ställdes frågor om hur rollen som skyddsombud upplevs, liksom om den egna arbetsplatsens organisation och arbetsmiljö. Det har förutom frågorna funnits möjlighet att skriva öppna svar. I slutet av årets undersökning har ett antal frågor om musik i butik funnits och riktats till skyddsombud som arbetar inom detaljhandeln. Resultaten från denna del redovisas inte här.

Könsfördelningen bland de svarande är 54 procent kvinnor respektive 46 procent män.

Skyddsombudens branschtillhörighet	
Detaljhandel	61 %
Partihandel	23 %
Tjänstemän	11 %
Övrigt	5 %

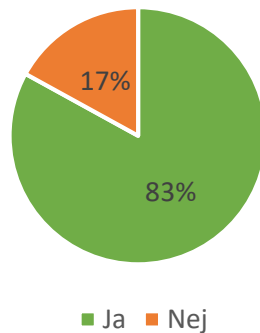
Av de skyddsombud som svarat på enkäten arbetar cirka 60 procent inom detaljhandeln och nära en fjärdedel i partihandeln. Tjänstemän står för elva procent av svaren och skyddsombud inom övriga områden (bl. a. frisörer) för fem procent.

Antal anställda på arbetsplatsen	
1-4 anställda	3%
5-9 anställda	14%
10-19 anställda	21%
20-49 anställda	20%
50-99 anställda	16%
100 eller fler anställda	26%

Majoriteten av skyddsombuden arbetar på arbetsplatser med över 20 anställda, närmare bestämt 62 procent. 17 procent jobbar på arbetsplatser med färre än tio anställda. Större arbetsplatser är vanligare inom partihandeln, där jobbar nära hälften av de svarande på arbetsplatser med 100 eller fler anställda.

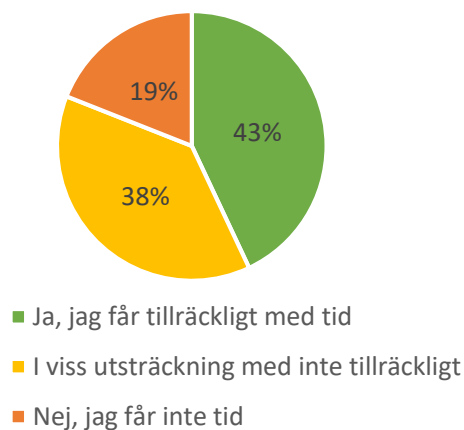
Rollen som skyddsombud

Har du gått en grundläggande arbetsmiljöutbildning (t ex BAM)?

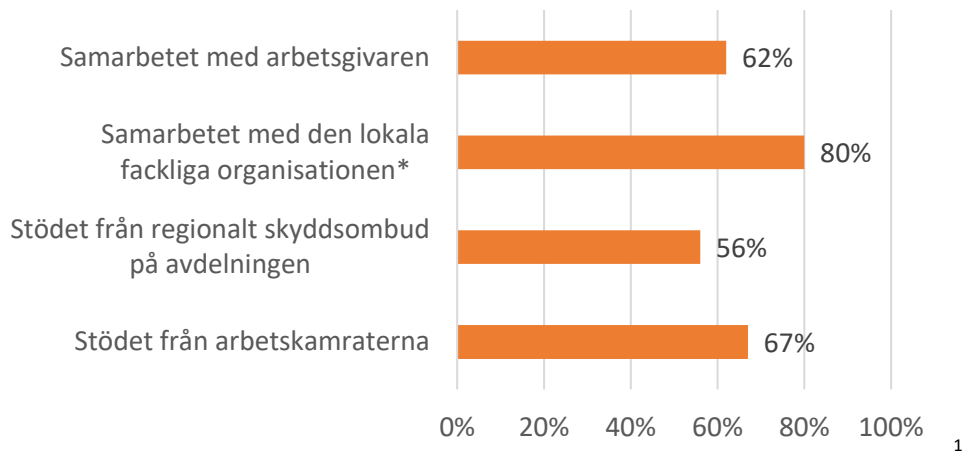
83 procent av skyddsombuden uppger att de har gått en grundläggande arbetsmiljöutbildning som exempelvis Bättre Arbetsmiljö (BAM). Siffran är något lägre bland skyddsombud i detaljhandeln (80 procent) än bland de i partihandeln (89 procent) och bland tjänstemännen (88 procent). I de öppna svaren är det många som efterfrågar vidareutbildningar för skyddsombud.

Upplever du att du får tid för din roll som skyddsombud?

De flesta skyddsombud, 57 procent, menar att de inte får tillräckligt med tid för sitt uppdrag. 19 procent svarar att de inte får någon tid avsatt alls, medan 38 procent svarar att de får tid i viss utsträckning men inte tillräckligt. Det skiljer sig stort mellan de olika branschområdena huruvida man får tid till sitt uppdrag eller ej. Bland skyddsombuden i detaljhandeln är det bara 31 procent som svarat att de får tillräckligt med tid, medan motsvarande siffra i partihandeln är 58 procent och bland tjänstemännen 71 procent. Hela 26 procent av skyddsombuden i detaljhandeln uppger att de inte får någon tid alls till sitt uppdrag medan nio och fyra procent i partihandeln respektive bland tjänstemännen svarar detsamma.

Andel som har svarat att de upplever samarbetet med eller stödet från följande som positivt:

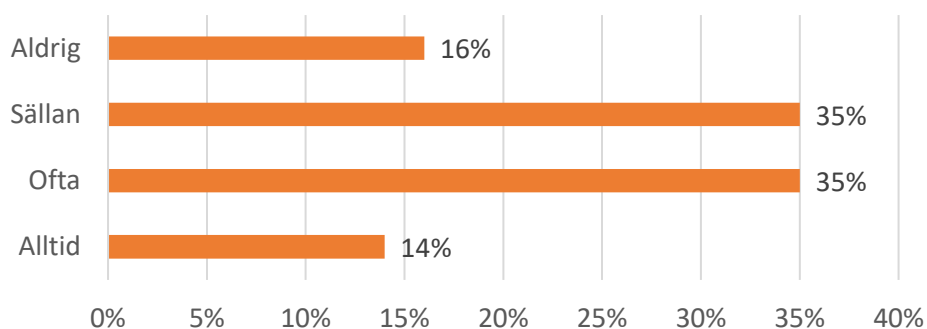
På frågan om hur samarbetet med arbetsgivaren upplevs har 62 procent av skyddsombuden svarat att det är mycket eller ganska bra. En tredjedel av skyddsombuden har svarat att samarbetet är ganska eller mycket dåligt medan fem procent uppger att samarbete saknas helt.

Av de skyddsombud som arbetar på arbetsplatser med en lokal facklig organisation har 80 procent svarat att de har ett gott samarbete med denna. 18 procent svarar att samarbetet är dåligt medan två procent uppger att det saknas helt.

Vad gäller stöd från regionalt skyddsombud på den lokala Handelsavdelningen har 56 procent av skyddsombuden svarat att de upplever stödet som bra. 35 procent har svarat att stödet är dåligt, och nio procent att det helt saknas stöd.

Två tredjedelar av skyddsombuden har svarat att stödet från arbetskamraterna är bra, medan 30 procent svarat att det är dåligt. Två procent menar att de inte har något stöd alls från arbetskamraterna.

Är delaktig i t ex riskbedömningar innan viktiga förändringar görs på arbetsplatsen

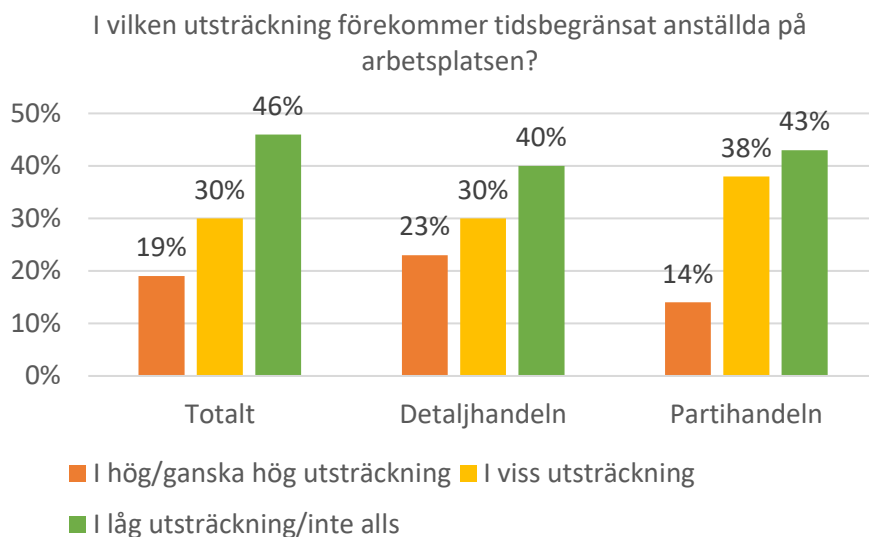

Cirka hälften, 49 procent, av skyddsombuden har uppgett att de alltid eller ofta är delaktiga innan viktiga förändringar görs på arbetsplatsen medan den andra hälften svarat att de aldrig eller sällan är delaktiga. Skyddsombud inom partihandeln är något mer delaktiga inför förändringar än de inom

¹ Med positivt svar menas de som svarat *mycket bra* eller *ganska bra* på frågan hur stödet/samarbetet upplevs.
* Frågan har endast ställts till de skyddsombud som arbetar på en arbetsplats med lokal facklig organisation.

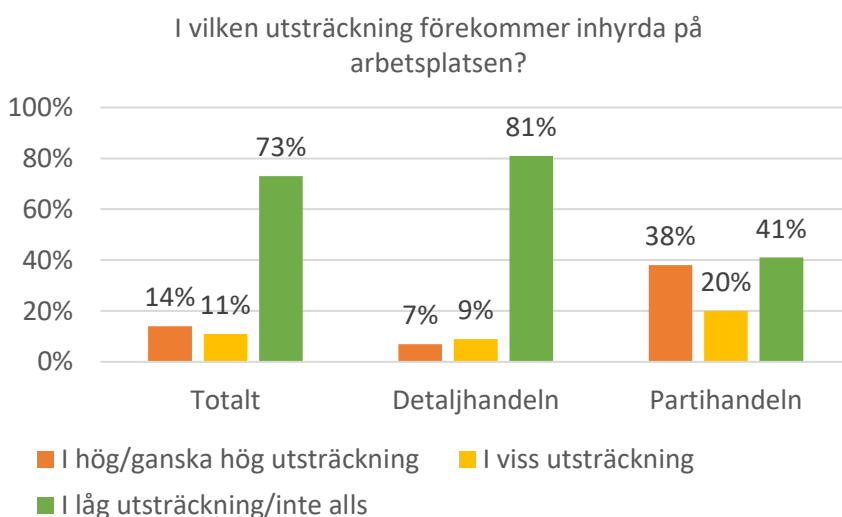
detaljhandeln. 58 procent av skyddsombuden i partihandeln har svarat att de alltid eller ofta är delaktiga jämfört med 43 procent av skyddsombuden i detaljhandeln. 65 procent av tjänstemännen menar att de är delaktiga innan viktiga förändringar genomförs.

Arbetsplatsens organisation

19 procent av skyddsombuden har svarat att tidsbegränsat anställda förekommer i hög eller ganska hög utsträckning på arbetsplatsen. I detaljhandeln är tidsbegränsat anställda en vanligare förekomst än i partihandeln. 23 procent av skyddsombuden i detaljhandeln jämfört med 14 procent i partihandeln har svarat att de förekommer i hög eller ganska hög utsträckning.

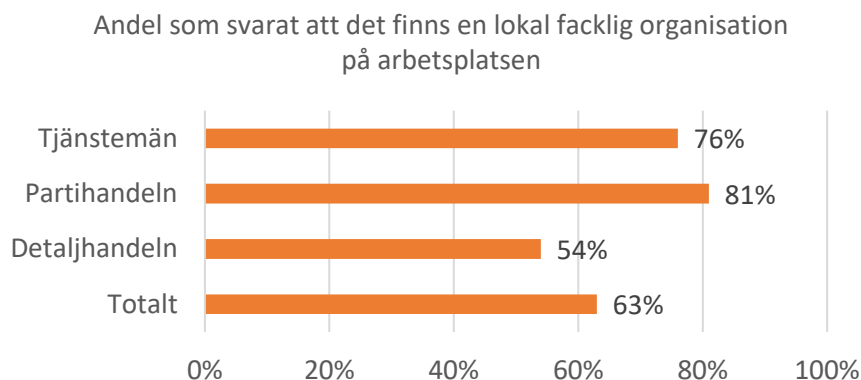
Av de skyddsombud som har svarat att det förekommer tidsbegränsat anställda på arbetsplatsen har 43 procent svarat att dessa används som en permanent del av verksamheten.

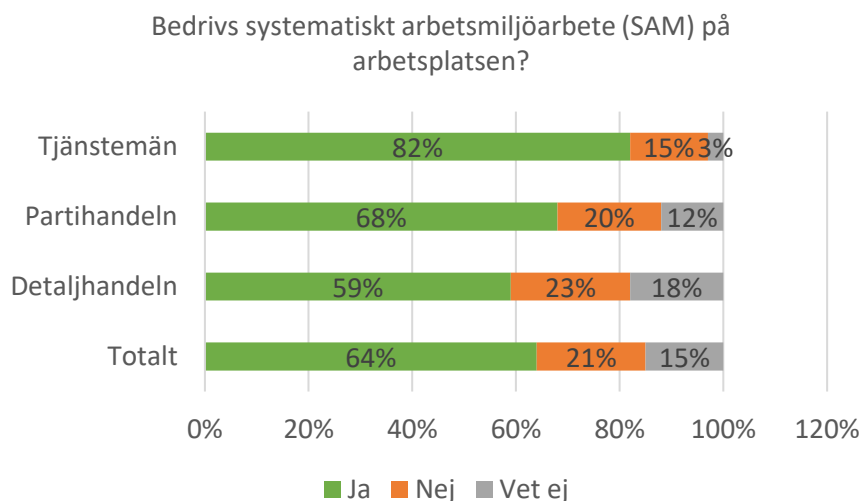
Förekomsten av inhyrd personal från bemanningsföretag är mindre totalt sett än andelen tidsbegränsat anställda enligt skyddsombuden. 14 procent anger att inhyrda förekommer i hög eller ganska hög utsträckning på arbetsplatsen. I partihandeln är siffran dock betydligt högre, där uppger 38 procent av skyddsombuden att inhyrda är vanligt förekommande på arbetsplatsen.

Av de som svarat att inhyrda förekommer på arbetsplatsen har 46 procent svarat att de används som del av den permanenta verksamheten. I partihandeln är denna siffra ännu högre. Hela 69 procent av skyddsombuden på arbetsplatser där det förekommer inhyrd personal har svarat att de används som del av den permanenta verksamheten.

Bland tjänstemännens skyddsombud har en mycket låg andel svarat att det förekommer såväl tidsbegränsat anställda som inhyrda på arbetsplatserna.

63 procent av skyddsombuden har svarat att det finns en lokal facklig organisation på arbetsplatsen. Det skiljer sig dock mellan de olika branschområdena. I detaljhandeln finns det fackklubbar på 54 procent av arbetsplatserna som berörs i undersökningen, medan motsvarande siffra i partihandeln är 81 procent. Bland tjänstemännen har 76 procent svarat att det finns en lokal facklig organisation på arbetsplatsen.

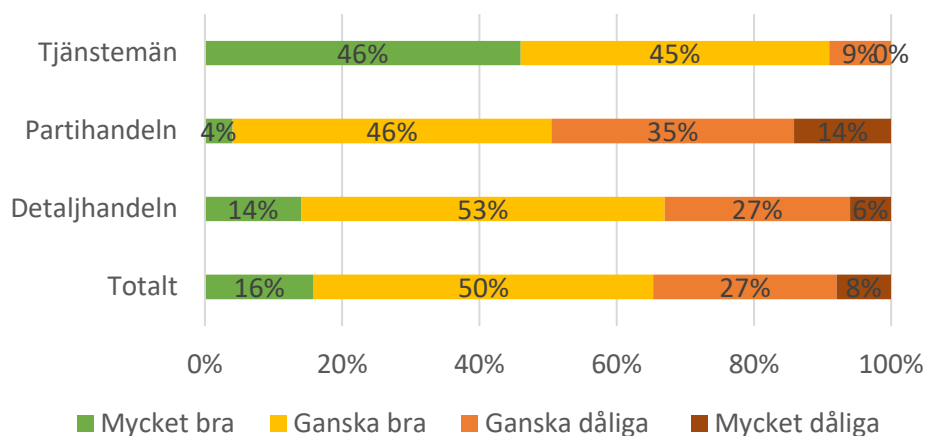
Arbetsmiljöverkets föreskrifter om hur det systematiska arbetsmiljöarbetet (SAM) ska bedrivas gäller för samtliga arbetsgivare. Det systematiska arbetsmiljöarbetet innebär att arbetsgivare, i samarbete med anställda, ska undersöka, genomföra och följa upp verksamheten för att förebygga olyckor och ohälsa. På arbetsplatser med minst tio anställda krävs även skriftlig dokumentation av arbetsmiljöpolicy, rutiner, uppgiftsfördelning och årlig uppföljning av det systematiska arbetsmiljöarbetet.

Trots detta är det endast 64 procent av skyddsombuden som svarar att SAM förekommer på deras arbetsplatser. 21 procent anger att det inte bedrivs något sådant arbete och 15 procent vet inte ifall det bedrivs eller ej. I detaljhandeln är det systematiska arbetsmiljöarbetet ännu mer ovanligt, där

uppper endast 59 procent av skyddsombuden att det förekommer medan 68 procent av skyddsombuden i partihandeln svarar att SAM bedrivs på arbetsplatsen. Bland tjänstemännen bedrivs SAM i 82 procent av de berörda fallen.

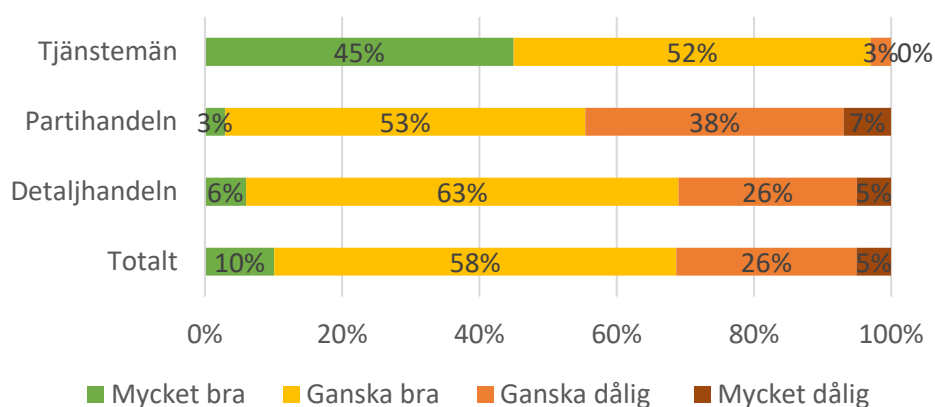
Fysisk arbetsmiljö

Hur bedömer du arbetsgivarens kunskaper om risker i den fysiska arbetsmiljön?

På frågan om hur skyddsombuden upplever arbetsgivarens kunskaper om risker i den fysiska arbetsmiljön har totalt 66 procent svarat att kunskaperna är (mycket eller ganska) bra medan 35 procent menar att arbetsgivarens kunskaper är (ganska eller mycket) dåliga. Allra sämst menar skyddsombuden i partihandeln att arbetsgivarens kunskaper är, nära hälften menar att kunskaperna är dåliga. Bland tjänstemännen är det tvärtom majoriteten, 91 procent, som har svarat att arbetsgivarens kunskaper om risker i den fysiska arbetsmiljön är bra.

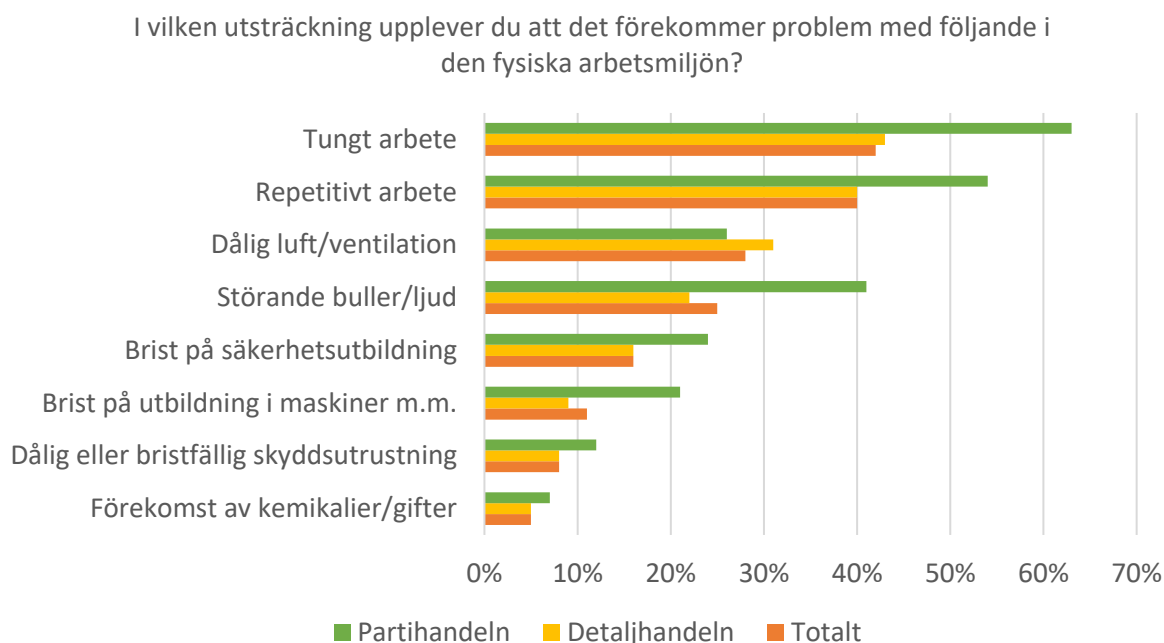
Hur bedömer du den fysiska arbetsmiljön på arbetsplatsen?

På frågan om hur skyddsombuden bedömer den fysiska arbetsmiljön på arbetsplatsen svarar 68 procent att den är bra, medan 31 procent menar att den är dålig. I detaljhandeln är det 69 procent som upplever den fysiska arbetsmiljön som god medan 31 procent menar att den är dålig. I partihandeln upplevs den fysiska arbetsmiljön som sämre. 56 procent av skyddsombuden där har svarat att den är bra och 45 procent att den är dålig. Tjänstemännen upplever överlag den fysiska

arbetsmiljön som god, endast tre procent har svarat att den är ganska dålig och noll procent mycket dålig.

Vilka är då de största problemen i den fysiska arbetsmiljön i detalj- respektive partihandeln? Nedan listas de problem som förekommer och i vilken utsträckning skyddsombuden har svarat att de upplevs som problem i den fysiska arbetsmiljön.

2

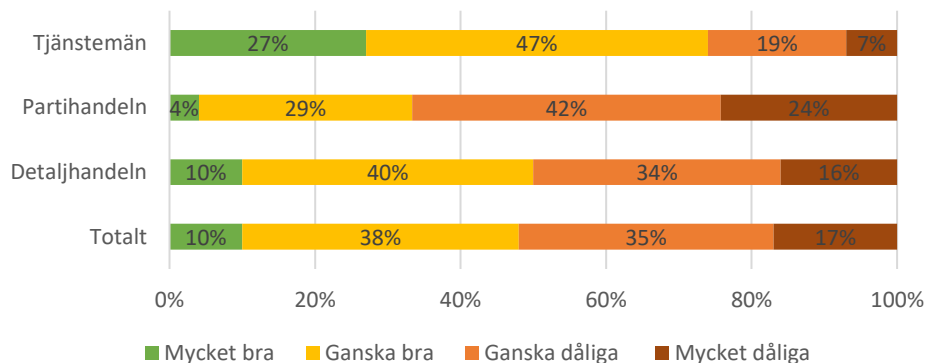
De vanligaste problemen i handeln rör tungt eller repetitivt arbete. Drygt 40 procent av alla skyddsombud har listat dessa företeelser som problematiska i den fysiska arbetsmiljön. Inom partihandeln är dessa två särskilt vanligt förekommande bland skyddsombudens svar. Över 60 procent av skyddsombuden i partihandeln rapporterar att tungt arbete är vanligt förekommande och över hälften att repetitivt arbete likaså är vanligt förekommande. Skyddsombuden inom partihandeln har generellt rapporterat om problem i den fysiska arbetsmiljön i högre utsträckning än handeln totalt. Störande buller/ljud är vanligt inom partihandeln enligt skyddsombuden. Brist på utbildning i hur maskiner fungerar eller säkerhetsutbildning är också något som sticker ut i partihandeln som relativt vanligt förekommande. Tolv procent av skyddsombuden i partihandeln rapporterar även att dålig eller bristfällig skyddsutrustning förekommer.

I detaljhandeln är det också tungt och repetitivt arbete som är vanligast förekommande bland de listade problemen, drygt 40 procent av skyddsombuden där menar att det förekommer. Dålig luft/ventilation är ytterligare ett problem som relativt många, 31 procent, listar som ett problem i detaljhandeln.

² Andel av skyddsombuden som har svarat i *hög utsträckning* eller i *ganska hög utsträckning* på frågan om det förekommer problem i den fysiska arbetsmiljön med följande.

Psykosocial arbetsmiljö

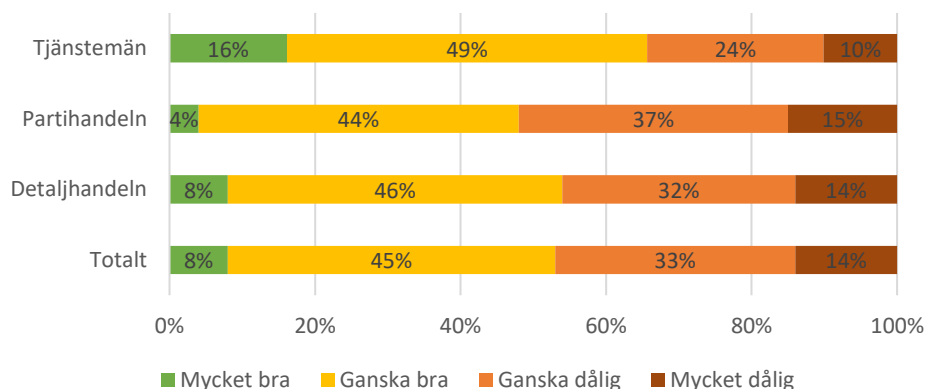
Hur bedömer du arbetsgivarens kunskaper om risker i den psykosociala arbetsmiljön?

Arbetsgivarens kunskaper om risker i den psykosociala arbetsmiljön bedöms av skyddsombuden som lägre än vad gäller riskerna i den fysiska arbetsmiljön. Endast 48 procent anser att kunskaperna är bra medan över hälften, 52 procent, anser att de är dåliga. 17 procent anser att arbetsgivarnas kunskaper om risker i den psykosociala arbetsmiljön är mycket dåliga. I partihandeln är det ännu större andel av skyddsombuden som svarat att arbetsgivarens kunskaper är dåliga, hela 66 procent menar att de är dåliga medan endast 33 procent svarat att de är bra. Bland tjänstemännen bedöms arbetsgivarnas kunskaper om risker i den psykosociala arbetsmiljön något bättre, 74 procent har svarat att de är bra.

Avsaknaden av kunskaper om risker i arbetsmiljön är något som lyfts i hög grad av skyddsombuden i de öppna kommentarerna i enkätsvaren. Att det saknas kunskap och kompetens i arbetsmiljöfrågor bland chefer verkar vara en vanlig anledning till att det systematiska arbetsmiljöarbetet inte fungerar. Många lyfter att chefer saknar kunskaper om vad SAM är och att de inte heller har kunskap i hur arbetsmiljölagen ser ut. Okunskap om risker i den psykosociala arbetsmiljön lyfts särskilt mycket i de öppna svaren i enkätsvaren.

Hur bedömer du den psykosociala arbetsmiljön på arbetsplatsen?

Totalt är det endast strax över hälften av skyddsombuden som anser att den psykosociala arbetsmiljön på deras arbetsplatser är bra. Endast åtta procent har svarat att den är mycket bra. 47 procent anser att den psykosociala arbetsmiljön är dålig, varav hela 14 procent att den är mycket dålig. Liksom i fallet med den fysiska arbetsmiljön är det en större andel av skyddsombuden i

partihandeln som har svarat att den psykosociala arbetsmiljön är dålig, 52 procent jämfört med 46 procent i detaljhandeln. Bland tjänstemännen är den psykosociala arbetsmiljön något bättre, men även här har en dryg tredjedel svarat att den är dålig.

Vilka är då de största problemen i den psykosociala arbetsmiljön enligt skyddsombuden?

3

De problem i den psykosociala arbetsmiljön som flest skyddsombud nämner är hög arbetsbelastning, bristfällig planering av schema/bemannning och bristfälligt/dåligt ledarskap. Drygt hälften har problem med hög arbetsbelastning, och drygt 40 procent med bemanningsplaneringen och ledarskapet. Även brist på utveckling/utbildning och brist på inflytande är vanligt förekommande bland problemen. I partihandeln sticker bristfälligt eller dåligt ledarskap ut som det vanligaste förekommande problemet, nära 60 procent av skyddsombuden har uppgett att det är ett problem. I detaljhandeln är osäkra anställningar, ensamarbete och risk för rån/hot om våld vanligare problem än i handeln i stort.

Kränkande särbehandling, mobbning eller trakasserier uppger 15 procent som problem, i partihandeln är det något vanligare än i detaljhandeln. Även konflikter och dålig stämning är något som existerar i högre utsträckning i partihandeln enligt skyddsombuden.

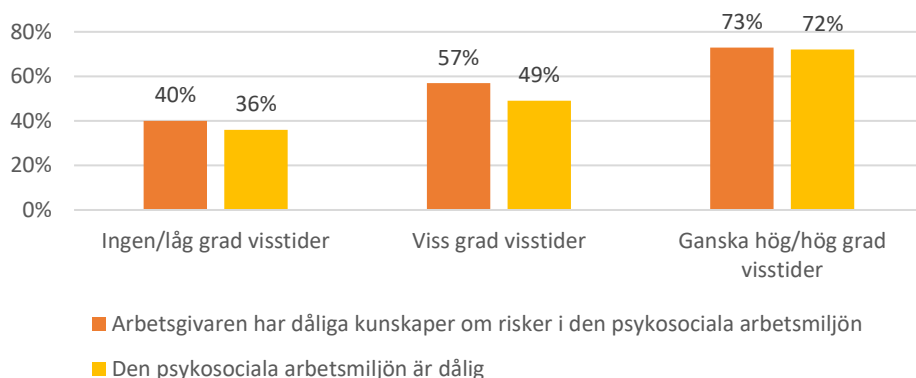
Särskilt uppseendeväckande är att så många som 28 procent av skyddsombuden har svarat att sjukskrivningar på grund av stressrelaterad ohälsa förekommer i hög utsträckning på arbetsplatsen. I partihandeln är siffran ännu högre, hela 33 procent menar att detta är vanligt förekommande.

Sämre arbetsmiljö på arbetsplatser med otrygga anställningar

Skyddsombudens enkätsvar visar tydligt att på arbetsplatser med en hög grad av visstidsanställningar finns större problem i arbetsmiljön, inte minst i den psykosociala arbetsmiljön.

³ Andel av skyddsombuden som har svarat i *hög utsträckning* eller i *ganska hög utsträckning* på frågan om det förekommer problem i den psykosociala arbetsmiljön med följande.

Arbetsgivarens kunskaper om risker i den psykosociala arbetsmiljön samt bedömning av psykosociala arbetsmiljön uppdelat på andel visstider

I diagrammet visas dels arbetsgivarens kunskaper om risker i den psykosociala arbetsmiljön och andel av skyddsombuden som har svarat att den psykosociala arbetsmiljön på arbetsplatsen är ganska eller mycket dålig. Skyddsombudens svar är uppdelade på i vilken utsträckning det förekommer visstidsanställda på deras arbetsplats.

På arbetsplatser med inga eller låg grad av visstidsanställda anger 40 procent av skyddsombuden att arbetsgivaren har dåliga kunskaper om risker i den psykosociala arbetsmiljön. Motsvarande siffra på arbetsplatser med viss grad av visstidsanställda är 57 procent och hela 73 procent på arbetsplatser med ganska hög eller hög grad av visstidsanställda.

På liknande sätt syns att den psykosociala arbetsmiljön är betydligt sämre på arbetsplatser med en ganska hög eller hög grad av visstider, 72 procent, jämfört med arbetsplatser med inga eller låg andel visstidsanställda, 36 procent.

Samtliga problem på arbetsplatserna, såväl i den fysiska som i den psykosociala arbetsmiljön, förekommer i högre utsträckning på arbetsplatser med en hög andel visstidsanställda enligt svaren i enkätundersökningen. Särskilt uppseendeväckande är hur förekomsten av följande problem skiljer sig på arbetsplatser beroende på andelen osäkra anställningar:

Andel som svarat att följande problem förekommer i ganska hög eller hög utsträckning			
	Ingen/låg grad visstider	Viss grad visstider	Ganska hög/hög grad visstider
Dålig eller bristfällig skyddsutrustning	4%	8%	19%
Brist på säkerhetsutbildning	11%	15%	29%
Repetitivt arbete	29%	47%	59%
Hög arbetsbelastning	42%	52%	67%
Bristfällig planering av schema/bemannning	26%	49%	66%
Brist på utveckling/utbildning	26%	43%	64%
Kränkande särbehandling/mobbning/trakasserier	8%	12%	31%
Konflikter/dålig stämning	17%	23%	34%
Sjukskrivningar pga stressrelaterad ohälsa	20%	26%	48%

Skyddsombudens svar tyder på att det finns stora skillnader i arbetsmiljön på arbetsplatser med en låg grad respektive arbetsplatser med en hög grad visstidsanställningar. I den fysiska arbetsmiljön är brist på utbildning i säkerhet och dålig eller bristfällig skyddsutrustning betydligt vanligare på arbetsplatser med en stor andel visstidsanställda. Repetitivt arbete är också något som enligt skyddsombuden förekommer i dubbla utsträckningen på arbetsplatser med hög andel visstidsanställda jämfört med de med låg andel.

I den psykosociala arbetsmiljön är den höga arbetsbelastningen ett stort problem på en stor andel av arbetsplatserna, men i betydligt högre utsträckning på arbetsplatser med stor andel visstidsanställda. 42 procent av skyddsombuden på arbetsplatser med inga eller en låg andel visstidsanställda har svarat att hög arbetsbelastning förekommer i hög utsträckning, jämfört med 67 procent på arbetsplatser med en hög andel visstidsanställda. Som synes i tabellen ovan är även bristfällig planering av schema och bemanning, brist på utveckling och utbildning, kränkande särbehandling och konflikter betydligt vanligare på arbetsplatser med mycket osäkra anställningar.

De dåliga arbetsmiljöerna leder till mer stress och ohälsa, vilket svaren på frågan om i vilken utsträckning sjukskrivningar på grund av stressrelaterad ohälsa förekommer vittnar om. På arbetsplatser med en hög andel visstider är sjukskrivningar på grund av stress mer än dubbelt så vanligt förekommande. 48 procent av skyddsombuden på dessa arbetsplatser menar att sjukskrivningar som en följd av stressrelaterad ohälsa förekommer i hög utsträckning, att jämföra med 20 procent av ombuden på arbetsplatser med en liten andel visstider.